

מראה מקומות תמורה ד

משום ר' יוסי בר"ח אמרו אף המקדים תרומה לביכורים, מ"ט אמר קרא מלאתך ודמעך וכו'

בשפת אמת ד"ה מ"ט דריב"ח הקשה שהגמ' הביא מקור לעיקר האיסור ולא להא דלוקה אף שאין בה מעשה. וכן בשיעורי הגרמ"ד הלוי הקשה דע"כ עיקר חידוש של ריב"ח היא דלוקין ולא עצם זה שיש בזה לאו, דזה משנה מפורשת בתרומות פ"ג משנה ו'. השפ"א תי' דמאחר דידעינן דיש בה לאו ממילא ג"כ לוקין מהאי טעמא דבדיבורא עשה מעשה, והביא הש"מ אות ה' שלא גרס בגמ' מ"ט דריב"ח, והיינו משום שהגמ' לא שאל על מה שחידש ריב"ח דלוקין, אלא על עיקר זה שיש לאו.

אמר קרא מלאתך ודמעך לא תאחר, מלאה אלו ביכורים דמעך אלו תרומה

רש"י ד"ה אלו ביכורים הסביר דלאלתר שנתמלאה התבואה ונגמרה מלאכתה הוקבעה לביכורים. בחי' הגרי"ז ד"ה מלאתך הקשה מהו דין זה של גמר מלאכה לענין ביכורים, הרי משנה מפורשת היא בפ"ג ביכורים משנה א' דמיד שמתחיל הפרי לגדול קושר גמי וכו' אלמא דקורא שם ביכורים אפילו לפני שנגמר הפרי. וע"ש שהסביר (ובחי' הגרמ"ד הלוי מוסבר יותר) דאף שיכול לקרוא שם בתחילת גידולו אבל מ"מ לא חל עליו שם ביכורים עד לאחר שנתמלאה ונתלש מהקרקע.

רש"י ד"ה זו תרומה פ"י דמעך זו תרומה לפי שהיא מדמעת ועולה באחד ומאה. תוס' ד"ה מלאתך חולקים על רש"י משום שהדין מדמעת ועולה באחד ומאה היא דין דרבנן. בדעת רש"י האחרונים מביאים דרש"י משמע במנחות עז: ד"ה מדמעת, ובפסחים מז. ד"ה מקום מגעו, דהדין שעולה רק באחד ומאה היא מה"ת. תוס' ב"מ נג. ד"ה ועולה הביאו דרשא מספרי להדין שעולה בא' ומאה אבל תוס' ס"ל דזה רק אסמכתא היא, וע' בגהש"ס על תוס' הנ"ל בב"מ שמציין רש"י במנחות, וכוונתו דרש"י במנחות משמע דבאמת היא דין דאורייתא. בהגה' הגר"א אות ג' תי' לרש"י שכוונתו רק דעיקר דין דימוע היא מה"ת, אף שהשיעור אינו מה"ת. וע' בשיעורי הגרמ"ד על התוס' שביאר כוונת הגר"א בזה.

ועוד הק' הגר"א שם דגם ביכורים מדמעת ועולה בא' ומאה. הגרי"ז (הנ"ל) תי' קושיית הגר"א ע"פ יסודו הנ"ל.

תנן היו לפנינו שני כלכלות וכו', ר"א אומר לוקה מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה

רש"י ד"ה מפני שהקדים "נמצא מעשר שני של כלכלה זו קודם למעשר ראשון שהי' עומד להפריש מאידך כלכלה", ע' צאן קדשים מה שהסביר ברש"י, דדוקא כאן שחיבר בין ב' הכלכלות (ע"י שהפריש מחדא אחברתה), לכן יש איסור בזה שמפריש מ"ש מחדא לפני שהפריש מ"ר מהאידך, אבל בעלמא היכא דיש ב' כלכלות ששניהם עומדים להפריש מ"ר ומ"ש והפריש מא' מהם מ"ר ומ"ש לפני שהפריש מהשני מ"ר אין בזה איסור.

תוס' ריש ד"ה ואיתמר עלה ביאר האיסור כאן באופן אחר, וע' בש"מ בהשמטות אות ל"ג שהסביר תוס' בבירור, וזה דלא כרש"י. בס' מעדני ארץ (מהגרש"ז אוירבך זצ"ל) על תרומות פ"ג ה"ג נתקשה למה רש"י לא פ"י ע"ד תוס', וע"ש עוד שהביא נ"מ בין רש"י לתוס', ולבסוף מסיק דאפשר לדחוק דבאמת כוונת רש"י היא ע"ד תוס'. וע' עולת שלמה שלמד ברש"י ע"ד תוס'.

ביסוד האיסור של מקדים תרומה לביכורים, האם האיסור מה שמקדים התרומה או מה שמאחר הביכורים

האחרונים חקרו ביסוד האיסור, האם היא מה שמקדים המאחר או מה שמאחר המוקדם, ויש כמה נ"מ בשאלה זו. הלשון "מלאתך ודמעך לא תאחר" קצת משמע שהאיסור היא מה שמאחר מה שהי' צריך להקדים. אבל המכילתא (בלשינא אחרינא ברש"י) משמע קצת כצד השני.

כלי חמדה על התורה פרשת כי תבא (על רש"י פרק כ"ו פסוק י"ג), מוכיח מהגמ' בע"ב שמבואר שהלאו של מקדים תרומה לביכורים היא לאו הניתק לעשה, מזה מבואר כהצד דהאיסור הוא בהקדמת המאחר. עוד ראייה מביא מרש"י בשבת קכז: ד"ה שהקדימו בשבלין. וע' בספר לקח טוב (להגר"י ענגל) כלל ה' מה שהביא

מהירושלמי פ"ג תרומות ה"ג, דכפשוטו נחלקו אמוראי שם בספק זה. עוד ראייה מביאים מהגמ' ה: שהקשה דמקדים תרומה לביכורים נימא אי עביד לא מהני. וע"ע במעדני ארץ תרומות פ"ג ה"ג אות ו', ובשו"ת אגרו"מ חלק ט' עניני קדשים סימן ז' אות ח'. וע' בשיעורי הגרמ"ד שמביא עוד נ"מ בחקירה זו.

אמר אביי וכל לאו שניתק לעשה לא לקי והא מימר דלאו שניתק לעשה הוא ולקי

ע' תוס' ד"ה וכל לאו שנתקשו הרי ודאי גם אביי מסכים לעיקר הכלל של לאו שניתק לעשה אינו לוקה, וע"ש בתירוצם של תוס'. בקהלות יעקב סימן ד' האריך בביאור דברי תוס' ע"פ הסוגיא במכות דף טו., והסביר שהמח' אביי ור' אבין תלוי בהמח' אם לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו או לא. וע' ש"מ אות ג' שמבואר ג"כ דר' אבין ע"כ ס"ל אפי' ל"ת שקדמו עשה אינו לוקה עליו.

והא מימר דלאו שניתק לעשה הוא

בקהלות יעקב סימן ב' וסימן ד' מוכיח מזה דיסוד האיסור של תמורה היא בזה שרצה להוציא ההקדש לחולין, ולא זה שמיחל קדושה ע"י מעשה תמורה, שאם יסוד האיסור היא בזה שמיחל הקדושה ודאי א"א לומר דע"י חלות הקדושה נחשב ניתק לעשה.

לא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי

ע' מהרש"א חולין דף ב. על תוס' ד"ה וסופג (תוס' שם הקשו ע"ד קושיית תוס' בתמורה דף ב. ד"ה וסופג, למה ממיר אינו לוקה שמונים) הקשה על תוס' נימא דאינו לוקה רק מ' משום שהעשה מנתק חד מהלאוין ולוקה רק על השני. המהרש"א מבואר שנקט ש"לא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין", היינו דא"א לעקור שניהם אבל חד מהם יכול לעקור. שאג"א ס' פ"ב ג"כ נקט הכי. ע' קהלות יעקב סימן ד' אות ד' מה שכתב בזה.

לישנא אחרינא (ברש"י ד"ה ה"ג) דשאני מימר (שלוקה אף שהיא ניתק לעשה) משום שהלאו שוה בכל

ע' ש"מ אות ה', ורגמ"ה, שהסבירו דהלאו שוה בכל דשייך גם בציבור ושותפים והעשה אינו שוה בכל דליתא בציבור ושותפים. וכך הביא הרמב"ם ריש הל' תמורה (פ"א ה"א), וע' לח"מ שם, שהרמב"ם פסק כב' הגירסאות בהגמ'.

ע' ברע"א בגליון על הרמב"ם שם, שהביא קושיא בשם המקור חיים, ות' הקושיא ע"פ היסוד של התומים צ"ז ס"ק ז'.